

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

ХАДАРЦЕВ ОЛЕКСАНДР ВАЛЕНТИНОВИЧ

УДК 338.23:65.012

**УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ
ЕФЕКТИВНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Покровськ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»
Міністерства освіти і науки України (м. Покровськ)

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Швець Ірина Борисівна,
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»
Міністерства освіти і науки України,
проректор з міжнародних зв'язків (м. Покровськ).

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Сотник Ірина Миколаївна,
Сумський державний університет,
професор кафедри економіки та
бізнес-адміністрування (м. Суми);

кандидат економічних наук,
Баландіна Ірина Сергіївна,
Харківський національний університет
міського господарства ім. О.М. Бекетова,
доцент кафедри туризму і готельного
господарства (м. Харків).

Захист відбудеться 29 червня 2017 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої
вченої ради Д 11.052.07 у ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»
Міністерства освіти і науки України за адресою: 85300, м. Покровськ, Донецька обл.,
пл. Шибанкова, 2.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці ДВНЗ «Донецький
національний технічний університет» Міністерства освіти і науки України за
адресою: 85300, м. Покровськ, Донецька обл., пл. Шибанкова, 2.

Автореферат розісланий 27 травня 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.В. Оленцевич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасні світові економічні і геополітичні тенденції, посилення конкурентної боротьби на внутрішніх і зовнішніх ринках вимагають підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу як окремого суб'єкта господарювання, так і в масштабах функціонування національної економіки. Впровадження ресурсозберігаючого типу економічного розвитку є одним із пріоритетів державної політики України, особливо з урахуванням енергозалежності національної економіки. Одним із найбільш важливих завдань економічної політики є створення умов сталого зростання економіки, що неможливо досягти без реалізації ефективної державної політики ресурсозбереження. Тому ефективне впровадження напрямів та інструментів ресурсозбереження вимагає удосконалення механізму формування ефективної державної політики ресурсозбереження.

Загальні теоретико-методичні і практичні аспекти ресурсозбереження досліджено у працях Б.М. Андрушківа, О.І. Апаршиної, І.С. Баландіної, І.П. Вовк, О.А. Гавриш, В.Г. Герасимчука, С.П. Денисюка, Н.О. Кондратенко, І.О. Ляшенка, О.Б. Погайдака, Н.М. Потапової, І.М. Сотник, О.П. Старицької. Окремі аспекти використання ресурсів у діяльності суб'єктів господарювання висвітлено у працях І.А. Брижань, В.М. Гейця, Д.В. Зеркалова, В.М. Колосок, О.А. Кратга, В.І. Ляшенка, А.Ф. Мельник, О.Ю. Попової, В.М. Хобти, В.Я. Чевганової, І.Б. Швець. Дослідженню теоретичних і практичних засад економічного розвитку і державного регулювання економічного середовища присвячено праці К.М. Бліщука, С.В. Майстра, Я.А. Жаліла, Я.О. Ляшка, Г. Менк'ю, М.М. Петрушенка, Е. Ромера, Р. Солоу, Г.С. Третьяка, А.С. Філіпенка.

Науковцями створено ґрунтовну теоретико-методологічну базу з проблематики ресурсозберігаючої політики, формування механізму ресурсозберігаючої діяльності, обґрунтування ресурсозберігаючих програм і проектів для підприємств різних видів економічної діяльності; розроблено науково-методичні засади оцінювання ефективності заходів ресурсозбереження та виявлення потенційних джерел фінансування. Разом з тим сучасна економічна політика на регіональному та макроекономічному рівнях недостатньо сприяє зростанню ефективності використання ресурсів, упровадженню методів раціонального ресурсоспоживання, розвитку відновлювального і циркулярного ресурсозабезпечення суспільного виробництва. Залишаються нерозв'язаними питання формування ефективної політики ресурсозбереження, розвитку інституціонально-правових засад ресурсозбереження, обґрунтування дієвої системи заходів щодо стимулювання суб'єктів господарювання та фінансування програм і проектів ресурсозбереження. Це вимагає подальшого розвитку теоретичних підходів, методичних та практичних питань удосконалення механізму формування ефективної державної політики ресурсозбереження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до планів науково-дослідних робіт Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка у рамках теми «Ресурсоекономічні технології відновлення й реконструкції житлових, громадських і виробничих будівель та захисних споруд цивільної оборони» (номер державної

реєстрації 0116U002567), у межах якої автором розроблено індикатори результативності політики ресурсозбереження та здійснено оцінювання ефективності її інструментів; у рамках теми «Методологічні та практичні основи економіки природокористування» (номер державної реєстрації 0114U006194), у межах якої автором розроблено методичні підходи щодо застосування інструментів ресурсозбереження та здійснено розмежування компетенцій державної політики стосовно створення економічних умов її ефективної реалізації

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розвиток теоретичних основ та розроблення науково-методичних і практичних рекомендацій щодо удосконалення механізму формування ефективної державної політики ресурсозбереження.

Для досягнення мети у дисертаційній роботі поставлено та розв'язано такі завдання:

- розкрито сутність державної політики ресурсозбереження та сучасні особливості її формування;
- розроблено наукові принципи формування ефективної державної політики ресурсозбереження;
- сформовано концепцію механізму формування державної політики ресурсозбереження;
- проаналізовано процеси ресурсоспоживання та ресурсозбереження в Україні;
- здійснено діагностику методів та інструментів державної політики ресурсозбереження;
- запропоновано модель формування політики ресурсозбереження за ступенем ефективності використання ресурсного потенціалу;
- удосконалено організаційно-правове забезпечення державної політики ресурсозбереження;
- обґрунтовано фінансово-економічне забезпечення державної політики ресурсозбереження;
- здійснено оцінювання ефективності державної політики ресурсозбереження.

Об'єктом дисертаційного дослідження є процеси побудови та функціонування механізму формування ефективної державної політики ресурсозбереження.

Предметом дослідження є теоретичні підходи, методичні та практичні питання удосконалення механізму формування ефективної державної політики ресурсозбереження.

Методи дослідження. Теоретичною і методичною основою дисертаційної роботи є класичні положення економічної теорії, фундаментальні праці вітчизняних і зарубіжних науковців та практиків стосовно проблем економічної політики й управління процесами ресурсозбереження. У процесі дослідження використовувались наступні методи: логіко-структурний та порівняльний аналіз (для визначення сутності державної політики ресурсозбереження й особливостей її формування); синтезу та теоретичного узагальнення (при створенні наукових принципів формування ефективної державної політики ресурсозбереження); наукової абстракції, індукції та дедукції (при розробленні концепції механізму формування державної політики ресурсозбереження); графічний та економічний аналіз, методи математичної статистики (при оцінюванні процесів ресурсоспоживання та

ресурсозбереження в Україні); порівняльний аналіз та побудови аналогій (при діагностиці методів та інструментів державної політики ресурсозбереження); кореляційно-регресійний аналіз та економіко-математичне моделювання (при побудові моделі формування політики ресурсозбереження за ступенем ефективності використання ресурсного потенціалу); наукової абстракції, діалектичні методи та методи оптимізації (при удосконаленні організаційно-правового й обґрунтуванні фінансово-економічного забезпечення, оцінюванні ефективності державної політики ресурсозбереження).

Інформаційну базу дослідження становлять нормативно-законодавчі акти Верховної Ради, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, аналітичні матеріали, офіційні дані Державної служби статистики України, статистичні і методичні матеріали міжнародних організацій та установ, результати наукових досліджень, виконаних автором.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розвитку теоретичних основ та обґрунтуванні науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення механізму формування ефективної державної політики ресурсозбереження. Основні положення, що визначають наукову новизну, містяться у такому:

вперше:

– запропоновано модель формування державної політики ресурсозбереження, сутність якої полягає у застосуванні системи індикаторів якісних змін у процесах ресурсозбереження за його складовими (ринковим і ресурсним середовищами, техніко-технологічною та сферою результатів) та врахуванні ступеня ефективності використання ресурсного потенціалу національної економіки і дозволяє визначити доцільність використання окремих інструментів політики ресурсозбереження для зміни ефективності використання ресурсів на макрорівні;

удосконалено:

– організаційно-правове забезпечення механізму державної політики ресурсозбереження, відмінними рисами якого є визначення стратегічного комплексу завдань, запровадження координації між ієрархією управління і сферами державної політики ресурсозбереження, узгодження і систематизація нормативно-законодавчої бази, створення інституційного підґрунтя та механізмів взаємодії між суб'єктами політики, що дозволяє здійснити ефективний розподіл обсягу компетенцій та рівня відповідальності суб'єктів, усунути перешкоди і забезпечити якість формування державної політики ресурсозбереження;

– фінансово-економічне забезпечення механізму державної політики ресурсозбереження, яке, на відміну від існуючого, охоплює всі рівні нагромадження фінансових ресурсів на підставі бюджетного, фіскального та інвестиційного регулювання і базується на застосуванні комплексного підходу, що враховує напрями і стратегічні завдання адміністративно-територіального розвитку, доступність внутрішніх альтернативних джерел капіталу ринкового та неринкового походження або зовнішніх джерел, що у підсумку дозволяє максимально реалізувати фінансово-економічний потенціал окремих територій, регіонів та національної економіки;

дістало подальшого розвитку:

– визначення сутності державної політики ресурсозбереження, у якому, на відміну від існуючих, виокремлено функціональну похідну державної економічної

політики, що полягає у формуванні умов відтворення та розвитку економічних відносин, спрямованих на забезпечення підтримки і стабільності функціонування національного економічного середовища, та реалізується на підставі концептуальних й організаційно-управлінських засад під впливом сукупності чинників, які здатні істотно змінити стан, якісні та кількісні характеристики використання ресурсів з метою ресурсозбереження;

– наукові принципи формування ефективної державної політики ресурсозбереження, які, на відміну від існуючих, отримані на базі синтезу загальних принципів управління і принципів функціонування окремих економічних процесів та містять принципи партисипативності, відповідальності, оптимальності, гнучкості, стійкості, інтеграції, планомірності, адекватності, цілеспрямованості, дотримання яких дозволяє забезпечити обґрунтованість державної політики ресурсозбереження;

– концепція механізму формування ефективної державної політики ресурсозбереження, відмінною рисою якої є врахування системи економічних відносин між суб'єктами й об'єктами процесу формування політики ресурсозбереження, впливу окремих груп чинників та складових ефекту ресурсозбереження, визначення умов, форм, методів та інструментів реалізації політики ресурсозбереження, реалізація якої дозволить забезпечити ефективне виконання політики та створити передумови для активізації ресурсозбереження;

– науково-методичний підхід до оцінювання ефективності державної політики ресурсозбереження, який, на відміну від існуючих, ґрунтується на побудові виробничої функції та здійсненні аналізу її параметрів і характеристик та використання котрого дозволяє отримати об'єктивну оцінку ефективності державної політики ресурсозбереження і визначити її вплив на стан економічного середовища.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що отримані у дисертаційній роботі наукові результати створюють підґрунтя для удосконалення механізму формування ефективної державної політики ресурсозбереження.

Одержані у дисертації висновки та рекомендації знайшли практичне застосування в діяльності підприємств та установ Полтавської області. Методичний підхід до визначення ефективних інструментів ресурсозбереження щодо використання суб'єктами господарювання впроваджено на ПАТ «Харківська бісквітна фабрика» (довідка №3754/16 від 15.03.2016 р.). Рекомендації щодо ефективного використання альтернативних інструментів залучення коштів для реалізації проектів ресурсозбереження впроваджено у діяльність ПАТ «Фірма «Полтавпиво» (довідка №1048/16 від 21.04.2016 р.). Методичні рекомендації на базі концепції ресурсоефективного і чистого виробництва впроваджено у господарську діяльність ТОВ «Агрофірма «Добробут» (довідка №01-153-10/16 від 17.05.2016 р.). Методичні рекомендації щодо формування політики ресурсозбереження внесені у вигляді пропозицій до Обласної програми економічних реформ Полтавської області на 2010–2014 рр. (довідка №03/01-06/161 від 01.02.2012 р.).

Результати дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка при викладанні дисциплін: «Внутрішній економічний механізм функціонування підприємства», «Економічні ризики», «Інвестування» (довідка №1149 від 26.05.2016 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено авторський підхід до розробки теоретичних, практичних та методичних положень і рекомендацій щодо удосконалення механізму формування ефективної державної політики ресурсозбереження.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні та практичні результати дисертації доповідались і були схвалені на 14 науково-практичних конференціях:

8 міжнародних: «Розвиток України в ХХІ столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми» (Тернопіль, 2011 р.); «Проблеми та перспективи розвитку нафтогазового комплексу» (Полтава, 2012 р.); «Нафтогазова енергетика – 2013» (Івано-Франківськ, 2013 р.); «Бъдещето въпроси от света на науката» (Софія, 2013 р.); «Экономика, управление, право: проблемы науки и практики» (Нюрнберг, 2015 р.); «Міжнародна практика соціально-економічного розвитку країни: проблеми та перспективи» (Київ, 2015 р.); «Економіка в контексті інноваційного розвитку: стан та перспективи» (Ужгород, 2016 р.); «From Baltic to Black Sea: National Models of Economic Systems» (Рига, 2016 р.);

4 всеукраїнських: «Загальноекономічні та фінансові аспекти формування інноваційного потенціалу регіону» (Полтава, 2007 р.); «Управління інноваційним розвитком підприємств України в умовах світових інтеграційних процесів» (Дніпропетровськ, 2007 р.); «Інноваційне забезпечення економічного розвитку регіону» (Полтава, 2011 р.); «Розвиток європейського простору очима молоді: економічні, соціальні та правові аспекти» (Харків, 2016 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 23 наукові праці, серед яких 2 розділи – у колективній монографії, 13 статей – у наукових фахових виданнях і 8 – у матеріалах наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 8,72 д.а., з яких автору особисто належить 7,36 д.а.

Структура дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів і висновків. Робота загальним обсягом 248 сторінок комп'ютерного тексту містить 28 таблиць (на 18 сторінках), 30 рисунків (на 21 сторінці), список використаних джерел із 244 найменувань (на 28 сторінках) та 4 додатки (на 32 сторінках).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету і завдання дослідження, наукову новизну, практичне значення, апробацію результатів, повноту викладу наукових і прикладних результатів дисертації в опублікованих працях.

У **розділі 1 «Теоретичні основи механізму формування державної політики ресурсозбереження»** розкрито сутність державної політики ресурсозбереження та сучасні особливості її формування, запропоновано наукові принципи формування ефективної державної політики ресурсозбереження, розроблено концепцію механізму формування ефективної державної політики ресурсозбереження.

Взаємозв'язок ресурсозбереження з низкою економічних категорій, таких як потенціал, ефективність, конкурентоспроможність, національний добробут, економічна безпека, сталий розвиток, обумовлює актуальність розгляду сутності державної політики ресурсозбереження. Виконана у роботі систематизація наукових

підходів до поняття «ресурсозбереження», аналіз напрямів державної економічної політики та її функціонально-наслідкових взаємозв'язків з політикою ресурсозбереження доводять, що формування державної політики ресурсозбереження є комплексною системою багатоаспектних процесів, функціонування якої ґрунтується на дії об'єктивних економічних законів. На підставі цього автором визначено, що державна політика ресурсозбереження є механізмом спрямованої взаємодії органів влади, бізнесу та суспільства для досягнення цілей і потреб ресурсозбереження, ефективне функціонування якого обумовлено відповідним організаційно-правовим та фінансово-економічним забезпеченням.

Державна політика ресурсозбереження характеризується певним складом елементів (об'єкти та суб'єкти політики, форми, методи та інструменти реалізації, пріоритети та суперечливості політики), сучасні особливості яких мають прояв у сферах економічної діяльності суспільства. Дослідження автором системних співвідношень між сферами господарської діяльності, напрямами державної економічної політики, специфікою залучення і значенням ресурсів для суб'єктів господарювання, а також характером впливу окремих груп чинників на ресурсозбереження дозволили виявити особливості формування та спрямованість заходів державної політики ресурсозбереження.

У дисертації доведено, що формування ефективного механізму державної політики ресурсозбереження має здійснюватися із дотриманням науково обґрунтованих принципів. На основі синтезу загальних економічних принципів, принципів управління, конкуренції, державного регулювання економіки, підприємницької діяльності та ресурсозбереження автором розроблено наукові принципи формування ефективною державної політики ресурсозбереження (рис. 1). Такі принципи дозволяють сформулювати функціональні зв'язки між елементами механізму політики ресурсозбереження, максимізувати позитивні ефекти та мінімізувати суперечливості політики ресурсозбереження.

На підставі аналізу піраміди потреб Маслоу автором встановлено, що ефективність методів та інструментів політики ресурсозбереження залежить від їх здатності забезпечити достатню мотивацію до ресурсозбереження. Така мотивація ґрунтується на прояві спонукальної сили внутрішнього та/або зовнішнього походження відповідно до існуючого економічного середовища. Виявлені чинники мотивації було згруповано за ієрархічними рівнями: перший рівень – цільові установки, економічний потенціал та переваги суб'єкта господарювання; другий рівень – адаптивність до динамічних змін стану економічного середовища; третій рівень – трансформація економічного світогляду щодо перспектив розвитку суспільства. Такий підхід дозволив обґрунтувати теоретико-методичний інструментарій державної політики ресурсозбереження на підставі гармонійної й адекватної інтеграції сукупності чинників у формах і заходах реалізації політики.

Для підвищення ефективності державної політики ресурсозбереження, визначення її функціональних векторів і завдань, а також урахування особливостей динаміки економічного середовища автором запропоновано концепцію механізму формування державної політики ресурсозбереження. У рамках концепції на підставі дослідження впливу причинно-наслідкового зв'язку між типом виробничої системи (яка визначає специфіку продукту, обсяг і структуру ресурсів, гнучкість технології,

організаційно-технічну структуру виробництва) та станом ринкової кон'юнктури (яка обумовлює можливості впливу суб'єкта господарювання на процес відтворення витрат і досягнення мети господарювання) обґрунтовано актуальність та вибір методів ресурсозбереження, визначено закономірності і чинники функціонування механізму ресурсозбереження, серед яких найбільш значущими є специфіка ресурсовикористання з позицій технічної й економічної ефективності та можливість істотно впливати на ринкову кон'юнктуру.

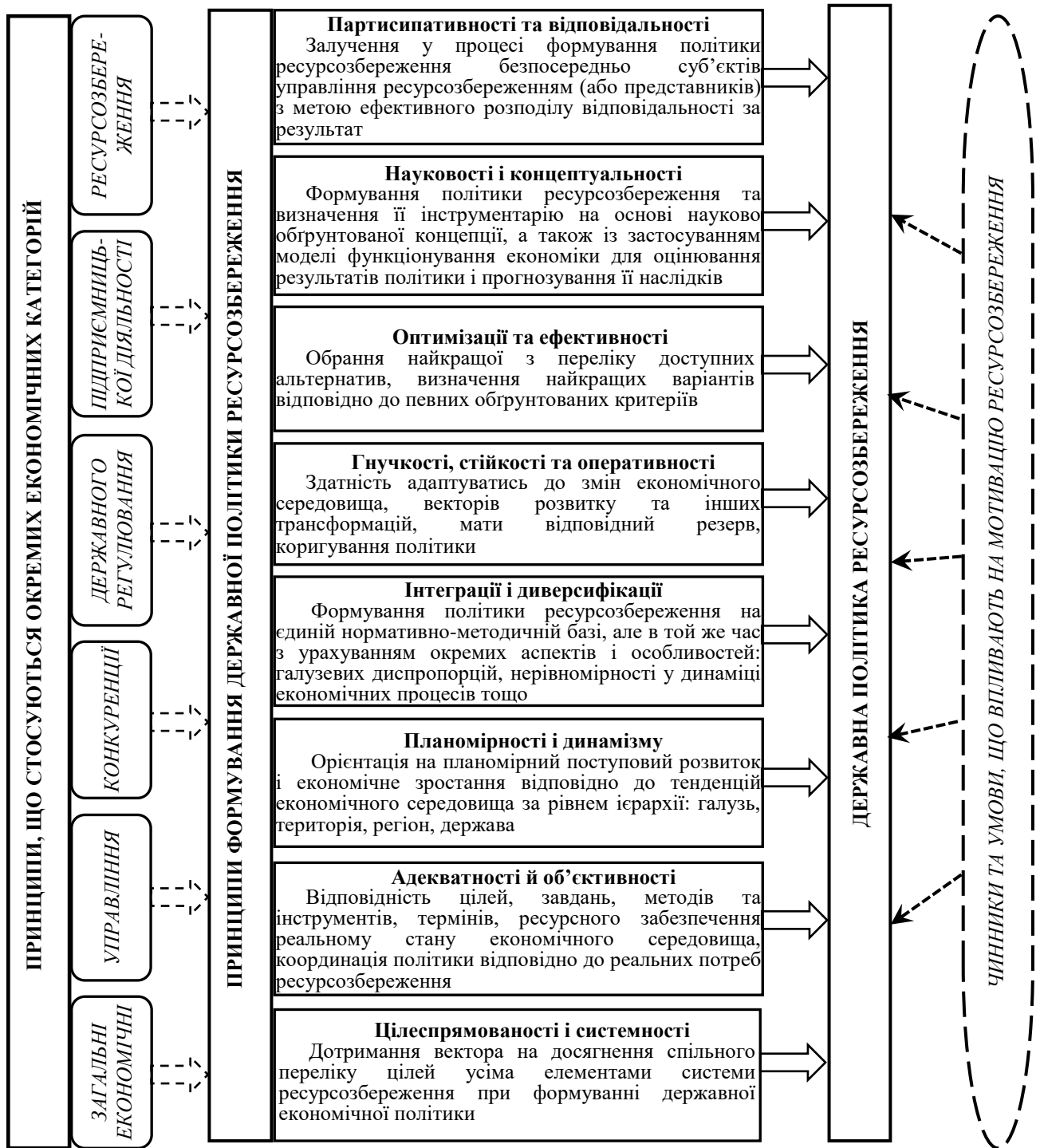

Рис. 1. Наукові принципи формування ефективної державної політики ресурсозбереження

Концепція механізму формування ефективної державної політики ресурсозбереження охоплює сукупність процесів та дій щодо створення, забезпечення, функціонування і вдосконалення системи економічних відносин між суб'єктами та об'єктами процесу формування політики ресурсозбереження, враховує особливості впливу окремих груп чинників, визначає умови, форми, методи й інструменти реалізації політики ресурсозбереження, складові ефектів ресурсозбереження та дозволяє оцінити ефективність політики ресурсозбереження відповідно до встановлених критеріїв.

У розділі 2 «Аналіз державної політики ресурсозбереження в Україні» проаналізовано процеси ресурсоспоживання і ресурсозбереження в Україні, здійснено діагностику методів та інструментів державної політики ресурсозбереження, розроблено модель формування політики ресурсозбереження за ступенем ефективності використання ресурсного потенціалу.

Дослідження тенденцій ресурсоспоживання у роботі в контексті формування економічної політики держави засвідчило значущість національної економіки як носія виробничої функції. У зв'язку з цим, базовим індикатором зростання ресурсоефективності автором було визначено ступінь впливу розвитку продуктивних сил на результати суспільного виробництва. Неefективність чинної державної політики в Україні щодо зростання ресурсоефективності підтверджується значним рівнем витрат у сфері матеріального виробництва за низької частки доданої вартості (табл. 1). Середній рівень витрат на 1 грн реалізованої продукції є дуже високим практично за всіма видами економічної діяльності і складав протягом 2005–2014 рр. 0,89–0,96 грн/грн.

Таблиця 1

Горизонтальна структура витрат в економіці України
(середньозважене значення за 2005-2014 рр.)

Витрати за елементами	Питома вага у загальних витратах, %							
	сільське, лісове та рибне господарство	промисловість	будівництво	оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	транспорт, складське господарство, пошта та кур'єрська діяльність	тимчасове розміщування й організація харчування	інші види послуг	У цілому в економіці
Матеріальні витрати	60,45	64,70	73,97	1,02	28,42	41,27	9,62	26,46
Вартість товарів та послуг, придбаних для перепродажу	0,04	11,48	0,20	91,17	12,56	7,37	54,08	53,59
Амортизація	5,88	3,71	2,15	0,47	10,50	6,36	4,97	2,67
Витрати на оплату праці	16,04	8,95	9,46	1,54	17,31	18,61	8,34	5,99
Відрахування на соціальні заходи	3,81	3,44	3,49	0,53	6,23	6,45	2,68	2,14
Інші операційні витрати	13,77	7,72	10,72	5,27	24,97	19,94	20,32	9,15

Незважаючи на певні позитивні зрушення показника питомих витрат енергії, існує значне гальмування інтенсифікації ресурсовикористання, а підвищенням ресурсоефективності помилково визнається дія ефекту масштабу у національному виробництві. Так, реальний валовий внутрішній продукт (ВВП), скоригований на дефлятор до рівня 2005 р., склав 457,3 млрд грн у 2005 р. та 455,3 млрд грн у 2014 р.; віддача основних засобів з коригуванням до рівня 2005 р. склала 0,691 грн/грн у 2005 р. та 0,689 грн/грн у 2014 р.; продуктивність праці з коригуванням до рівня 2005 р. склала 22,11 тис. грн/особу у 2005 р. та 25,19 тис. грн/особу у 2014 р.

Для виявлення диспропорцій ресурсоспоживання у процесі суспільного виробництва було застосовано гіпотезу Фішера–Кларка–Фурастьє щодо поділу економіки на три сектори: видобувний (первинний), виробничий (вторинний), надання послуг (третинний). Дослідження автором тенденцій ресурсовикористання із застосуванням гіпотези трьох секторів довели, що ресурсоефективність національної економіки визначається сферою промислового виробництва. Ресурсний розподіл за секторами характеризує економіку України як таку, що наближена до постіндустріального суспільства, проте основний ефект ресурсозбереження формується у другому секторі економіки. Це свідчить про незбалансованість існуючої політики ресурсозбереження за видами економічної діяльності та неадекватність прийнятих на цей час стратегічних орієнтирів ресурсозбереження.

Дослідження методичної бази й інструментів державної політики ресурсозбереження з урахуванням зарубіжного досвіду виявило суперечності у застосуванні адміністративних та економічних методів у механізмі управління ресурсозбереженням. Установлено, що основними перешкодами ресурсозбереження є: недосконалість нормативно-правового регулювання, несприятливе соціально-економічне середовище, непрозорість адміністративних і фінансових процедур та відсутність достатньої кількості вільних коштів суб'єктів господарювання. Порівняння українського і зарубіжного досвіду виявило необхідність створення відповідних умов та передумов формування ефективної політики ресурсозбереження. До умов доцільно віднести визначеність та адекватність цілей ресурсозбереження засобам їх досягнення, готовність суб'єктів господарювання нести відповідальність і ризик за результати, спрямованість заходів ресурсозбереження на певну строкову перспективу. До передумов належать такі: доступність коштів та технологій ресурсозбереження; стійкість і сталість функціонування суб'єктів господарювання; спрямованість суб'єктів господарювання на отримання спільного результату; наявність інфраструктури ресурсозбереження та забезпечення якості обслуговування процедур ресурсозбереження; економічна і політична стабільність.

З метою забезпечення цілеспрямованого впливу держави на макроекономічні процеси за рахунок ресурсозбереження автором було обґрунтовано необхідність побудови моделі формування державної політики ресурсозбереження. Визначено, що така модель має спиратися на ключові якості ресурсозбереження: як носія виробничої функції; об'єкта ринкових відносин; як фактора створення рівноваги економічних процесів. Розроблена у роботі модель формування політики ресурсозбереження відображає вплив стану та рівня використання продуктивних сил на процес ресурсозбереження, їх взаємозв'язок з результатом суспільного виробництва та структурними змінами економічного середовища (рис. 2).

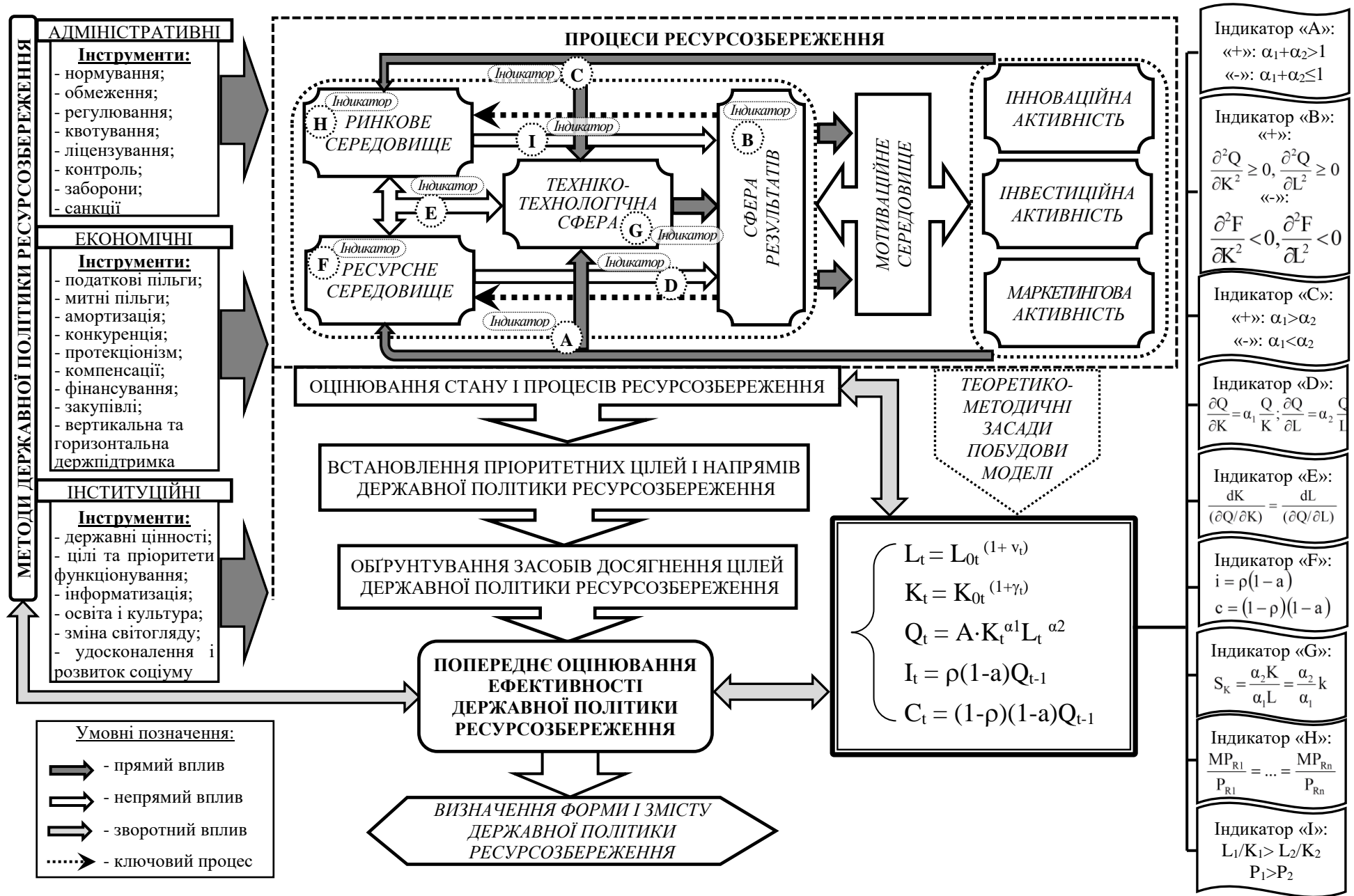

Рис. 2. Модель формування державної політики ресурсозбереження

У рамках моделі запропоновано метод оцінювання ефективності формування політики ресурсозбереження, який складає основу моделі,

$$\left\{ \begin{array}{l} L_t = L_{0t}^{(1+v_t)} \\ K_t = K_{0t}^{(1+\gamma_t)} \\ Q_t = A \cdot K_t^{\alpha_1} L_t^{\alpha_2} \\ I_t = \rho(1-a)Q_{t-1} \\ C_t = (1-\rho)(1-a)Q_{t-1} \end{array} \right. , \quad (1)$$

де L_{0t}, L_t – відповідно фактична та скоригована на зростання продуктивності праці у періоді t чисельність зайнятих, осіб;

K_{0t}, K_t – відповідно фактична та скоригована на зростання капіталовіддачі у періоді t вартість капіталу, грн;

Q_t – ВВП, створений у періоді t , грн;

I_t – приріст ресурсного потенціалу за рахунок інвестицій у засоби виробництва у періоді t , грн;

C_t – приріст ресурсного потенціалу за рахунок приросту вільних оборотних коштів у періоді t , грн ;

A – коефіцієнт нейтрального технологічного прогресу;

α_1, α_2 – еластичність ВВП за вартістю капіталу та чисельністю зайнятих відповідно;

v_t – коефіцієнт зростання продуктивності внаслідок техніко-технологічного розвитку та інновацій у періоді t ;

γ_t – коефіцієнт зростання віддачі капіталу внаслідок техніко-технологічного розвитку та інновацій у періоді t ;

ρ – коефіцієнт виробничого споживання у ВВП;

a – коефіцієнт прямих витрат (частка проміжного продукту у ВВП).

Застосування аналітичних індикаторів «А»-«І» на рис. 2 за окремими складовими ресурсозбереження дозволяє підвищити якість і глибину науково-методичного обґрунтування напрямів політики ресурсозбереження, оцінити розвиток процесу відтворення та ефективності використання ресурсного потенціалу. Практичне використання запропонованої моделі дозволить здійснити попереднє оцінювання ефективності заходів політики ресурсозбереження, проаналізувати очікувані результати її впливу на економічне середовище та прийняти відповідні рішення щодо забезпечення якості процесів ресурсозбереження.

У розділі 3 «Механізм формування ефективної державної політики ресурсозбереження» удосконалено організаційно-правове та фінансово-економічне забезпечення державної політики ресурсозбереження, здійснено оцінювання ефективності державної політики ресурсозбереження за розробленим у розділі 2 методом.

З позицій досягнення ефективності вертикальних і горизонтальних зв'язків державної політики ресурсозбереження у роботі обґрунтовано необхідність удосконалення її організаційно-правового забезпечення. Як вихідний базис формування політики розглядається організаційний механізм державного управління.

Автором запропоновано напрями удосконалення організаційно-правового забезпечення політики ресурсозбереження у взаємозв'язку із його функціями: конкретизація поставлених цілей та адекватне формування заходів; забезпечення логіки та послідовності формування політики; створення комплексного і системного практичного її підґрунтя; здійснення розподілу компетенцій та відповідальності суб'єктів формування і реалізації політики; забезпечення всеохоплюваності та повноти політики; усунення перешкод і зволікань при формуванні та здійсненні політики ресурсозбереження. Для подолання негативних проявів при формуванні політики ресурсозбереження та реалізації її складових запропоновано удосконалити вимоги до програмних і прогнозних документів з метою забезпечення реалізації розробленого автором дворівневого стратегічного комплексу завдань політики.

На основі аналізу нормативно-правової бази та інституційного середовища сформовано заходи щодо удосконалення організаційно-правового забезпечення державної політики ресурсозбереження, які полягають у створенні вертикально і горизонтально інтегрованої нормативно-законодавчої бази та визначенні інституційної структури формування і реалізації державної політики ресурсозбереження (табл. 2).

У контексті теоретико-методичних засад формування стратегій ресурсозбереження визначено, що, на відміну від адміністративно-територіального, доцільним є використання функціонального підходу, який ґрунтується на виробничо-господарських взаємозв'язках національної економіки. Це дозволить підвищити якість формування і реалізації державної політики ресурсозбереження. На підставі аналізу зарубіжного досвіду автором обґрунтовано необхідність подальшого удосконалення механізмів фінансово-економічного забезпечення політики ресурсозбереження з метою створення умов для консолідації зусиль усіх учасників процесу суспільного виробництва у напрямі ресурсозбереження. У роботі визначено, що фінансово-економічне забезпечення політики має двоїстий характер, а його формування у сучасних умовах здійснюється шляхом поєднання бюджетних і фіскальних джерел відповідно до чинної бюджетно-податкової політики. Також фінансування заходів з ресурсозбереження може здійснюватися через ринковий механізм фінансових відносин між суб'єктами господарювання відповідно до їх виробничих і галузевих зв'язків та з урахуванням їх адміністративно-територіального підпорядкування.

Як альтернативу державному фінансуванню політики ресурсозбереження автором запропоновано активізувати використання внутрішніх місцевих позик. У роботі доведено, що їх застосування сприятиме стабільному функціонуванню механізму політики ресурсозбереження на місцевому і регіональному рівнях, дозволить забезпечити інвестування у цільові напрями ресурсозбереження згідно з потребами і специфіки конкретного адміністративно-територіального утворення, а також закладе основи для прогресивного економічного і соціального розвитку. Визначено передумови ефективного використання інструменту місцевих позик у фінансово-економічному забезпеченні державної політики ресурсозбереження, а саме: обґрунтованість цільових напрямів вкладення; спрямованість позикових коштів на забезпечення економічного розвитку територій; наявність конкретних напрямів і завдань економічного розвитку адміністративно-територіального утворення чи

суб'єкта господарювання. Разом з тим як перспективне джерело розглянуто міжнародну фінансову підтримку, яка також забезпечує доступ до інновацій та створює стимули для інвестицій у ресурсозбереження.

Таблиця 2

Напрями удосконалення організаційно-правового забезпечення державної політики ресурсозбереження в Україні

Напрями удосконалення	Цільові установки	Заходи та засоби удосконалення
Удосконалення нормативно-законодавчої бази	Створення системних регулятивних механізмів формування політики ресурсозбереження, державного і суспільного контролю її виконання	– розробка єдиної нормативно-методичної бази у сфері ресурсозбереження, з урахуванням регіональних (локальних) особливостей; – розроблення державної Програми ресурсозбереження та ресурсоефективності з відповідними показниками для видів економічної діяльності й адміністративно-територіальних одиниць; – урахування вимог ресурсозбереження при розробленні стратегій і програм інноваційного розвитку, економічного та соціального розвитку, антикризових планів, а також у підвищенні економічної безпеки держави
Розподіл компетенцій і відповідальності	Формування ефективної системи інститутів щодо національного, регіонального та місцевого адміністрування ресурсозбереження	– створення єдиної методики та інструментів контролю ресурсозбереження; – визначення відповідальних органів, підзвітних єдиному національному органу; – створення асоційованих структур органів влади, ресурсосервісних підприємств, науково-технічних установ, суб'єктів бізнесу, відповідальних за реалізацію політики ресурсозбереження; – забезпечення прозорості та неупередженості оцінок ефективності заходів ресурсозбереження, незалежність експертиз
Плановірність упровадження і підвищення ефективності ресурсоспоживання	Індикативне планування і програмування зниження витрат ресурсів для сфер господарювання та адміністративно-територіальних одиниць	– оцінювання реального потенціалу ресурсозбереження; – паспортизація об'єктів-ресурсоспоживачів, звітність про реалізацію програм ресурсозбереження; – розробка нормативних питомих показників ресурсоемності та питомих показників втрат ресурсів; – удосконалення цінової політики і тарифоутворення; – застосування економічних показників моніторингу ефективності ресурсозбереження; – забезпечення прозорості реалізації заходів ресурсозбереження та рейтингів результативності ресурсозбереження
Економічне стимулювання суб'єктів господарювання	Фахова, проектна та методологічна підтримка, підвищення мотивації споживачів ресурсів	– кооперація потенційних суб'єктів ресурсозбереження з фаховими установами та організаціями ресурсозбереження; – організація регіональних і територіальних консультативно-методичних центрів ресурсозбереження; – розробка механізмів заохочення персоналу бюджетних установ і підприємств соціальної сфери до економії коштів; – упровадження комплексу заходів щодо стимулювання інноваційного розвитку на засадах ресурсозбереження
Проведення освітньо-інформаційної та суспільно-виховної роботи	Формування світогляду і культури ресурсозбереження, підтримка у запозиченні практик ефективного ресурсоспоживання	– залучення професійних фахівців до реалізації проектів і програм ресурсозбереження; – імплементація прогресивного світового досвіду ресурсозбереження; – удосконалення і розроблення нових схем співробітництва, кооперації і фінансування ресурсозбереження; – формування інформаційно-методичних баз та банків даних проектів з ресурсозбереження

З метою апробації запропонованого у розділі 2 підходу у роботі було здійснено оцінювання ефективності формування державної політики ресурсозбереження в Україні з побудовою виробничої функції за 2005–2014 рр. За результатами проведених розрахунків виробнича функція для національної економіки має такий вигляд:

$$Q_t = 0,4235 \cdot K_t^{0,0691} \cdot L_t^{1,3068}, \quad (2)$$

де Q – реальний ВВП, приведений до рівня 2005 р.;

K – основні засоби за первісною вартістю з коригуванням на дефлятор до рівня 2005 р.;

L – загальна чисельність зайнятих в економіці;

t – номер періоду ($t = 1 \dots 10$), що відповідає порядковому року в періоді 2005–2014 рр.

Разом із виробничою функцією за ВВП було побудовано виробничі функції за альтернативними показниками результатів національної економіки (табл. 3). Отримані параметри виробничої функції A , α_1 , α_2 та розрахунок її аналітичних характеристик (середня продуктивність, гранична продуктивність, дугова еластичність, гранична норма технологічної заміни) у співставленні із показниками ресурсного забезпечення дозволили дати якісну характеристику процесів ресурсозбереження.

Таблиця 3

Альтернативні підходи до побудови виробничих функцій

Показники та параметри	Виробнича функція, що побудована за показниками:		
	чистого внутрішнього продукту	валового випуску	валової доданої вартості промисловості
Екзогенні параметри:			
– результат Q_t	Чистий внутрішній продукт, приведений до 2005 р.	Валовий випуск, приведений до 2005 р.	Валова додана вартість у промисловості, приведена до 2005 р.
– капітал K_t	Основні засоби за первісною вартістю, приведені до 2005 р.	Основні засоби за первісною вартістю, приведені до 2005 р.	Основні засоби за первісною вартістю, приведені до 2005 р.
– праця L_t	Загальна чисельність зайнятих в економіці	Загальна чисельність зайнятих в економіці	Загальна чисельність зайнятих в промисловості
Розрахована функція	$Q_t = 0,1434 \cdot K_t^{0,0867} \cdot L_t^{1,3752}$	$Q_t = 2,1513 \cdot K_t^{0,0451} \cdot L_t^{1,262}$	$Q_t = 64,5267 \cdot K_t^{-0,0659} \cdot L_t^{1,0191}$
Ендогенні параметри:			
– загальна факторна продуктивність, A	0,1434	2,1513	64,5267
– еластичність за капіталом, α_1	0,0867	0,0451	-0,0659
– еластичність за працею, α_2	1,3752	1,262	1,0191

Проведений аналіз свідчить про недосконалість і вразливість ресурсовикористання у процесі суспільного виробництва, а розбіжність результату створює низьку апроксимацію часових прогностичних значень (рис. 3).

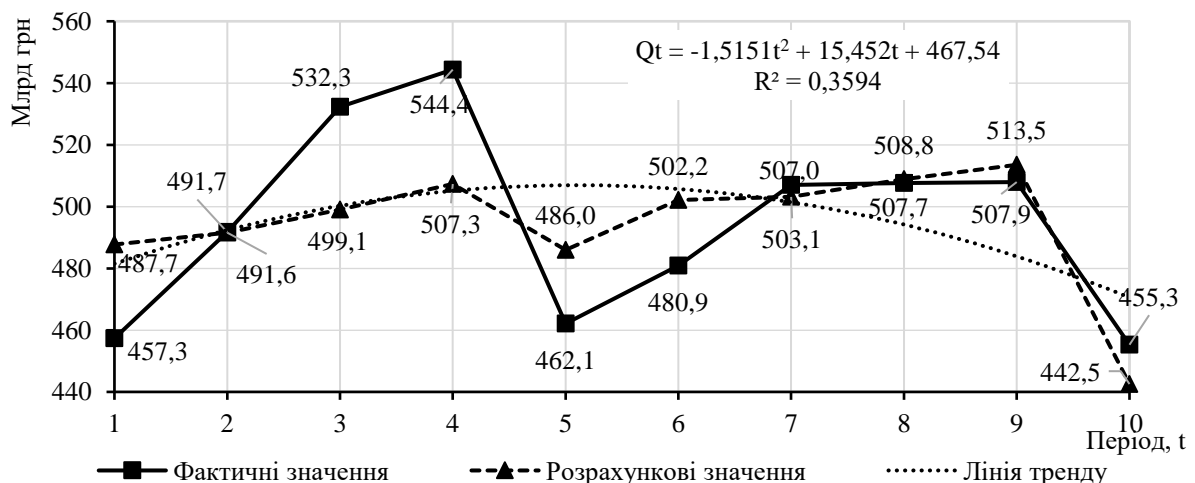

Рис. 3. Співставлення фактичних та розрахованих значень ВВП

Рух ізоквант та напрямок ізокліналей виробничої функції свідчить, що формування державної політики ресурсозбереження зазнало негативного впливу внаслідок домінування екстенсивної складової зростання суспільного виробництва, а зростання технологічної продуктивності було нівельовано (рис. 4). Це вказує на пріоритетність якісного розвитку продуктивних сил у подальшому формуванні державної політики ресурсозбереження, що стане головним рушієм економії усіх видів суспільних ресурсів та зниження витрат суспільного виробництва.

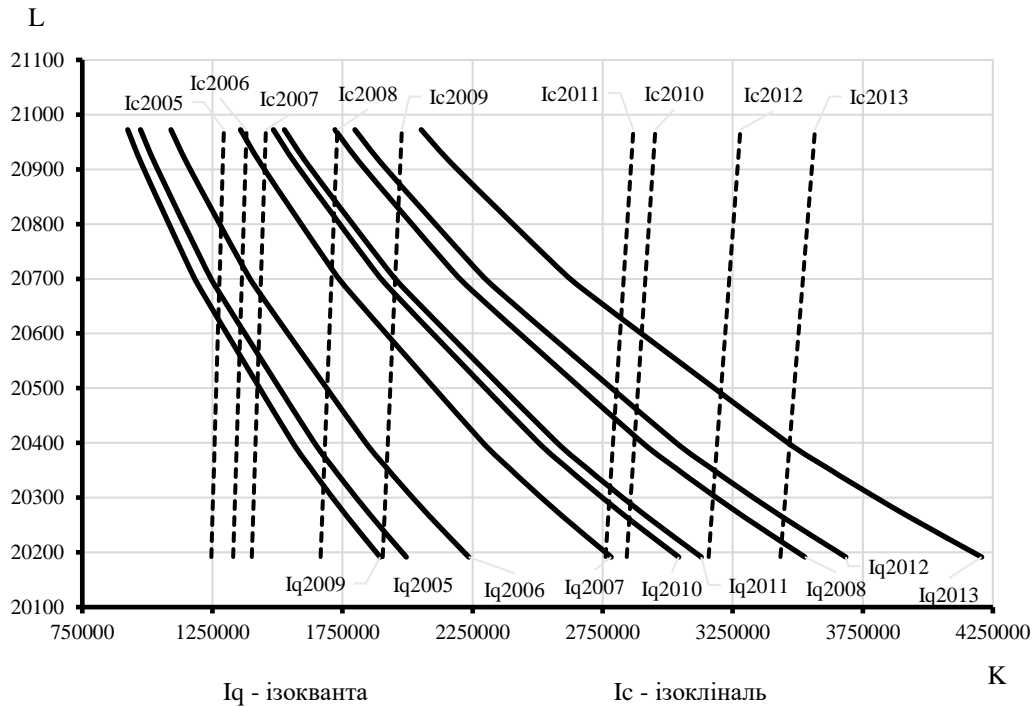

Рис. 4. Карта ізоквант та ізокліналей виробничої функції

Вплив державної політики ресурсозбереження на якісну зміну економічного середовища оцінено такими параметрами (формула (1)): коефіцієнт прямих витрат (a), частка виробничого споживання (ρ), коефіцієнти зростання продуктивності капіталу (γ) та праці (ν). Розраховані значення параметрів $a = 0,3162$, $\rho = 0,1827$, $\gamma = 0,005219$ та $\nu = 0,0475$ дозволяють обґрунтовувати зміст, форми та інструментарій політики ресурсозбереження:

- a – продуктивну характеристику структури суспільного виробництва, вплив міжсекторальних зв'язків та підвищення гнучкості;
- ρ – характеристику генеруючих можливостей національної економіки (властивість розвитку) або придатність результатів для створення нової вартості;
- γ та ν – результативність впливу інновацій на продуктивні сили та інтенсивної стратегії ресурсозбереження, зміну техніко-технологічного середовища ресурсозбереження та підвищення віддачі продуктивних сил.

Такий підхід дозволяє надати вірогідну оцінку результативності зміни середовища ресурсозбереження, виявити актуальні сфери коригування та удосконалення державної політики, а також формувати економічно обґрунтовану політику ресурсозбереження на рівні держави і підвищити якість забезпечення процесів ресурсозбереження в Україні.

ВИСНОВКИ

1. Розкрито сутність державної політики ресурсозбереження, яка являє собою комплекс регулятивних і стимулюючих заходів, спрямованих на досягнення конкретного цільового результату підвищення ресурсозбереження та формування конкурентних умов національного економічного середовища. Встановлено, що державна політика ресурсозбереження формується через системне співвідношення сфер господарської діяльності суб'єктів і напрямів державної економічної політики. Доведено, що таке співвідношення визначає мету, завдання, напрями, пріоритети, методи та інструменти державної політики ресурсозбереження з урахуванням впливу чинників внутрішнього і зовнішнього середовища.

2. Встановлено, що ефективність державної політики ресурсозбереження залежить від оптимальної інтеграції сукупності чинників, що впливають на економічну поведінку суб'єктів господарювання щодо здійснення процесів ресурсозбереження. Така інтеграція потребує дотримання наукових принципів формування ефективної державної політики ресурсозбереження. Запропоновано принципи, що визначають функціональні зв'язки між елементами механізму формування ефективної державної політики ресурсозбереження, забезпечують ефективну координацію між суб'єктами політики ресурсозбереження, створюють взаємоузгодженість та спільну спрямованість заходів політики ресурсозбереження на досягнення поставлених цілей.

3. Розроблено концепцію механізму формування ефективної державної політики ресурсозбереження, що визначається причинно-наслідковим зв'язком між типом виробничої системи і типом ринку суб'єктів господарювання. Концепція включає форми, методи, інструменти реалізації політики ресурсозбереження, враховує особливості впливу окремих груп чинників, визначає складові ефекту ресурсозбереження та дозволяє оцінити ефективність політики ресурсозбереження згідно з встановленими критеріями.

4. За результатами аналізу процесів ресурсоспоживання та ресурсозбереження в Україні виявлено особливості функціонування національної економіки, що обумовлюють високу ресурсомісткість суспільного виробництва і недостатність стимулів для активізації процесів ресурсозбереження безпосередньо у суб'єктів господарювання. Такими особливостями є відсутність системних структурних зрушень в економіці, незмінність технологічного укладу, домінування простого відтворення продуктивних сил, недостатнє врахування впливу ефекту масштабу у національному виробництві.

5. Діагностика методів та інструментів державної політики ресурсозбереження виявила недостатність їх впливу на мотивування та формування з боку держави економічної зацікавленості учасників процесу ресурсозбереження, що стримує пошук засобів і можливостей для реалізації проектів та програм ресурсозбереження. Існуючі суперечності полягають у відсутності цільової спрямованості ресурсозбереження на сталість, довгостроковість, кооперацію, системність, що не дозволяє забезпечити ефективну дію механізму ресурсозбереження і потребує науково обґрунтованого концептуального підґрунтя для удосконалення економічного середовища.

6. Розроблено модель формування політики ресурсозбереження, яка спирається

на вимірювання зв'язку між використанням ресурсів і отриманням результатів, ураховує вплив чинників ринкової кон'юнктури, уособлює системність і відображає послідовність ефектів використання ресурсів. В основу моделі покладено метод оцінювання ефективності формування політики ресурсозбереження, що передбачає визначення системи індикаторів якісних змін у процесах ресурсозбереження за його окремими складовими і дозволяє здійснити обґрунтування дієвої методично-інструментарної бази політики ресурсозбереження за ступенем ефективності використання ресурсного потенціалу.

7. Удосконалено організаційно-правове забезпечення державної політики ресурсозбереження шляхом створення сталої і цілісної системи вертикальних та горизонтальних зв'язків між її окремими елементами. Такими елементами є нормативно-законодавча база, стратегічний комплекс завдань, інституційне середовище, види і форми взаємодії між суб'єктами державної політики ресурсозбереження. Запропоновані шляхи удосконалення організаційно-правового забезпечення полягають у забезпеченні єдності, цілісності і комплексності термінологічного, законодавчого та інституційного середовища державної політики ресурсозбереження, дозволяють досягти ефективного виконання ключових функцій організаційно-правового забезпечення.

8. У роботі вдосконалено фінансово-економічне забезпечення державної політики ресурсозбереження на підставі залучення альтернативних джерел капіталу і застосування важелів та інструментів, що забезпечують поєднання економічних інтересів усіх суб'єктів політики. Як важелі та інструменти виступає бюджетне, фіскальне та інвестиційне регулювання, що здійснюється відповідно до ступеня економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць і об'єктів державної політики ресурсозбереження. Запропоновано використання потенціалу акумуляції фінансових нагромаджень на рівні окремих адміністративно-територіальних утворень і регіонів для політики ресурсозбереження, що реалізується через інструмент облігацій внутрішніх місцевих позик.

9. За результатами апробації підходу до визначення ефективності державної політики ресурсозбереження на основі використання виробничої функції та отримання комплексної характеристики продуктивності суспільного виробництва в Україні у 2005–2014 рр. було встановлено, що ефективність державної політики ресурсозбереження відображається через стан та рівень використання продуктивних сил національної економіки. Результати неефективної політики ресурсозбереження вплинули на якісний стан економічного середовища, про що свідчить відсутність технологічного розвитку, зниження граничної продуктивності капіталу, низька вірогідність прогнозування результатів суспільного виробництва у часі, викривленість взаємодії праці і капіталу. Це доводить необхідність удосконалення механізму формування державної політики ресурсозбереження для створення умов інтенсивного розвитку продуктивних сил на противагу екстенсивному.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Хадарцев О.В. Конкурентоспроможність національної економіки – макроекономічне моделювання / О.В. Хадарцев // Зб. наук. праць «Прометей». – 2005. – №2(17). – С. 69–73.
2. Хадарцев О.В. Проблеми правового забезпечення здійснення внутрішніх місцевих позик в Україні / О.В. Хадарцев // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. наук. праць. Т. 19. – Суми: УАБС НБУ, 2007. – С. 393–400.
3. Хадарцев О.В. Складові ефективності внутрішніх місцевих позик / О.В. Хадарцев // Економіка: проблеми теорії та практики. Зб. наук. праць. – 2007. – Вип. 234, т. 4. – С. 1065–1072.
4. Хадарцев О.В. Ринкові чинники енергоспоживання в регіоні / О.В. Хадарцев // Економіка і регіон. – №4(15). – 2007. – С. 26–30.
5. Хадарцев О.В. Боргові інструменти у системі фінансового потенціалу регіону / О.В. Хадарцев // Економічний простір. Зб. наук. праць. – №8. – 2007. – С. 33–40.
6. Хадарцев О.В. Ефективний розвиток нафтогазового комплексу України: методичний аспект / В.Я. Чевганова, Р.В. Шинкаренко, О.В. Хадарцев // Геологія. Гірництво. Нафтогазова справа. Науковий журнал ПолтНТУ. – 2012. – Вип. 2(2). – С. 186–194. (*Особистий внесок здобувача: досліджено методичні підходи та іноземний досвід моделювання енергетичних процесів*).
7. Хадарцев О.В. Регіональні чинники розвитку ринку ресурсозбереження [Електронний ресурс] / О.В. Хадарцев // Ефективна економіка (електронне фахове видання). – 2013. – №12. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua>.
8. Хадарцев О.В. Політика ресурсозбереження в Україні в аспекті закордонного досвіду: проблеми і перспективи / О.В. Хадарцев // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2015. – Випуск 15. Частина 4. – С. 50–53.
9. Хадарцев О.В. Вплив чинників поведінки суб'єкта господарювання на формування державної політики ресурсозбереження / І.Б. Швець, О.В. Хадарцев // Економіка, фінанси, право. – 2016. – №3/2. – С. 9–14. (*Особистий внесок здобувача: досліджено мотивацію, здійснено систематизацію чинників поведінки суб'єктів господарювання та поведінки щодо ресурсозбереження*).

Статті у наукових періодичних виданнях іноземних держав та публікації у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз даних:

10. Хадарцев А.В. Формирование факторов ресурсосбережения хозяйственной деятельности в современных экономических условиях / А.В. Хадарцев // Сборник научных статей «Новые реальности и будущее человечества», Россия. – 2013. – Краснодар: ЦНТИ, 2013. – С. 59–67.
11. Хадарцев А.В. Инновационная деятельность как форма реализации политики ресурсосбережения региона / А.В. Хадарцев // Научно-исследовательские публикации. Научный журнал, Воронеж: Издательство «Научно-исследовательские публикации». – 2013. – №4. – С. 11–19.

12. Хадарцев О.В. Вплив кризових явищ на функціонування підприємств / О.В. Хадарцев, Л.О. Іванець // Науковий журнал «Економіка і фінанси». – 2015. – №8–9. – С. 49–56. (*Особистий внесок здобувача: досліджено методичні підходи оцінювання кризових явищ та запропоновано індикатори кризових явищ економічного середовища*).

13. Khadartsev O.V. Mechanism of financial maintenance of resources-saving policy: world experience and ways of optimization / O.V. Khadartsev // Economics, management, law: problems of science and practice: Collection of scientific articles. Vol. 1. – Verlag SWG imex GmbH, Nürnberg, Deutschland, 2015. – P. 64–67.

Монографії:

14. Хадарцев А.В. Развитие «зелёной экономики» как составляющее ресурсоэффективности и ресурсосбережения / Environmental economics and environmental protection: theory and practice: Collective monograph. – Agenda Publishing House, Coventry, United Kingdom, 2015. – P. 54–67.

15. Хадарцев О.В. Конкурентоспроможність продукції українських підприємств у контексті інтеграції у європейське економічне середовище / Економіка та управління підприємствами регіонів України в контексті європейської інтеграції: кол. монографія. За заг. ред. В.Я. Чевганової. – Полтава: ПолтНТУ, 2016. – С. 8–29.

У матеріалах наукових конференцій:

16. Хадарцев О.В. Проблеми залучення інвестицій у ресурсозбереження / О.В. Хадарцев // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених «Управління інноваційним розвитком підприємств України в умовах світових інтеграційних процесів». Том 6. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2007. – С. 47–48.

17. Хадарцев О.В. Інституційна складова реалізації політики ресурсозбереження регіону / О.В. Хадарцев // Збірник тез доповідей XI Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Розвиток України в XXI столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми». Секція 4–8. – Тернопіль: ТНЕУ, 2011. – С. 26–28.

18. Хадарцев О.В. Ефективність нафтогазової енергетики України / В.Я. Чевганова, О.В. Хадарцев // Тези доповідей Міжнародної науково-технічної конференції «Нафтогазова енергетика – 2013», 7–11 жовтня 2013 р. – м. Івано-Франківськ, 2013. – С. 503–505.

19. Хадарцев А.В. Современные стратегии ресурсоэффективности в аспекте экономического развития / А.В. Хадарцев // Матеріали за 9-а международна научна практична конференция, «Бъдещето въпроси от света на науката», – 2013. Том 14. Икономики. – София: «Бял ГРАД-БГ» ООД – С. 32–34.

20. Хадарцев О.В. Потенціал енергозбереження в Україні / О.В. Хадарцев // Сучасна економічна наука: теорія і практика: Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 13–14 листопада 2014 року. – Полтава: ПолтНТУ, 2014. – С. 124–126.

21. Хадарцев О.В. Ресурсоефективність у контексті моделі раціональної економіки / О.В. Хадарцев // Міжнародна практика соціально-економічного розвитку країни: проблеми та перспективи: збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної

науково-практичної конференції для студентів, аспірантів та молодих учених (м. Київ, 18–19 грудня 2015 р.). У 2-х частинах. – К.: Аналітичний центр «Нова Економіка», 2015. – Ч. 1. – С. 102–103.

22. Хадарцев О.В. Ресурсоефективна економічна політика: інноваційна складова / О.В. Хадарцев // Економіка в контексті інноваційного розвитку: стан та перспективи: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 12–13 лютого 2016 р.) / За заг. ред.: М.М. Палінчак, В.П. Приходько, А. Krynski. – У 2-х частинах. – Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2016. – Ч. 1. – С. 61–63.

23. Хадарцев А.В. Влияние структурных изменений национальной экономики на ресурсопотребление и ресурсоэффективность / А.В. Хадарцев // International Scientific-Practical Conference From Baltic to Black Sea: National Models of Economic Systems: Conference Proceedings, Part I, March 25, 2016. – Riga: Baltija Publishing. – P. 88–90.

АНОТАЦІЯ

Хадарцев О.В. Удосконалення механізму формування ефективної державної політики ресурсозбереження. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» Міністерства освіти і науки України, Покровськ, 2017.

Дисертація присвячена розв’язання актуального наукового завдання удосконалення механізму формування ефективної державної політики ресурсозбереження. Досліджено сутність державної політики ресурсозбереження в аспекті її функціонування у сферах суспільного виробництва під впливом виявлених чинників і закономірностей. Розроблено наукові принципи формування ефективної державної політики ресурсозбереження на базі синтезу принципів функціонування окремих економічних процесів. Встановлено причинно-наслідковий зв’язок між дієвістю методів та інструментів державної політики ресурсозбереження і станом економічного середовища, що дозволило розробити концепцію механізму формування ефективної державної політики ресурсозбереження.

На підставі аналізу процесів ресурсоспоживання та ресурсозбереження у суспільному виробництві виявлено сучасні особливості та недоліки державної політики ресурсозбереження в Україні. Проведено діагностику методів та інструментів державної політики ресурсозбереження, встановлено суперечності між ними, що перешкоджають ефективному функціонуванню механізму ресурсозбереження. Запропоновано метод оцінювання ефективності формування політики ресурсозбереження на макроекономічному рівні. Удосконалено організаційно-правове забезпечення державної політики ресурсозбереження з метою усунення перешкод та створення умов для формування ефективної державної політики ресурсозбереження. Запропоновано вдосконалене фінансово-економічне забезпечення для розв’язання завдань політики ресурсозбереження. Апробовано науково-методичний підхід до оцінювання ефективності державної політики

ресурсозбереження на основі дослідження виробничої функції.

Ключові слова: ресурсозбереження, державна політика, оцінювання, методи, інструменти, механізм формування, ефективність.

АННОТАЦІЯ

Хадарцев А.В. Усовершенствование механизма формирования эффективной государственной политики ресурсосбережения. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – ГВУЗ «Донецкий национальный технический университет» Министерства образования и науки Украины, Покровск, 2017.

Диссертация посвящена решению актуальной научной задачи совершенствования механизма формирования эффективной государственной политики ресурсосбережения. Исследована сущность государственной политики ресурсосбережения в аспекте её функционирования в сферах общественного производства под влиянием выявленных факторов и закономерностей. Определено, что государственная политика ресурсосбережения представляет собой совокупность мер, направленных на достижение целевого результата стратегий ресурсосбережения и формирование конкурентных условий экономической среды в процессе общественного производства. Разработаны научные принципы формирования эффективной государственной политики ресурсосбережения на базе синтеза принципов функционирования отдельных экономических процессов, которые, обеспечивают взаимосогласованность и эффективную координацию между субъектами политики. Установлено причинно-следственная связь между эффективностью методов и инструментов политики ресурсосбережения и состоянием экономической среды, что заложено в основу разработанной концепции механизма формирования эффективной государственной политики ресурсосбережения.

Осуществлён анализ процессов ресурсопотребления и ресурсосбережения общественного производства, на основе которого выявлены особенности и недостатки государственной политики ресурсосбережения в Украине. Основные из них заключаются в отсутствии условий для активизации ресурсосбережения у субъектов хозяйствования, отсутствии положительных изменений в технологическом укладе национальной экономики, влиянии эффекта масштаба на результаты использования ресурсов в процессе общественного производства. Выполнена диагностика методов и инструментов государственной политики ресурсосбережения, выявлены противоречия между ними, препятствующие эффективному функционированию механизма ресурсосбережения. Предложен метод оценки эффективности формирования политики ресурсосбережения на макроэкономическом уровне, который положен в основу модели формирования политики ресурсосбережения. Предложена система индикаторов качественных изменений в процессах ресурсосбережения по отдельным составляющим.

Усовершенствовано организационно-правовое обеспечение государственной политики ресурсосбережения, в составе которого выделены основные элементы: нормативно-законодательная база, стратегический комплекс задач,

институциональная среда, виды и формы взаимодействия между субъектами государственной политики ресурсосбережения. Обосновано финансово-экономическое обеспечение, которое позволяет в полной мере использовать национальный ресурсный потенциал для решения задач политики ресурсосбережения посредством использования инструментов интеграции частных и государственных интересов. В качестве таких инструментов предложено бюджетное, фискальное и инвестиционное регулирование, а также использование альтернативных источников финансирования. Разработан научно-методический подход к оценке эффективности государственной политики ресурсосбережения, выполнена оценка её влияния на состояние экономической среды.

Ключевые слова: ресурсосбережение, государственная политика, оценка, методы, инструменты, механизм формирования, эффективность.

SUMMARY

Khadartsev O.V. The improvement of development mechanism of efficient state resources-saving policy. – Manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of economic sciences, specialty 08.00.03 – Economics and Management of National Economy. – State University «Donetsk National Technical University» of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Pokrovsk, 2017.

The aim of the thesis is to solve the pending scientific task of improving the existing development mechanism of efficient state resources-saving policy. The essence of efficient state resources-saving policy is researched in terms of its function in the scope of public production accounting for factors and laws that influence it. As a result, scientific principles of creating an efficient policy of resources-saving are developed based on a synthesis of various economic principles. A cause-and-effect relationship is discovered between the efficiency of government tools and methods of resources-saving policy and the state of economic environment, that allowed to prove the concept of the development mechanism of efficient state resources-saving policy.

Contemporary specifics and flaws of the modern Ukrainian state resources-saving policy are determined, based on analyzing the data of today's processes of resource usage and saving in common production. The current tools and methods of state resources-saving policy are diagnosed, revealing the existing contradictions in their function that reduce the efficiency of the mechanism as a whole. Thus, a method to evaluate the efficiency of state resources-saving policy on a macroeconomic level is suggested. Also, the existing legal groundwork for state resources-saving policy is improved in order to remove any obstacles and create optimal conditions to form such policy more efficiently. The rationalizations of funding to solve current state resources-saving policy tasks are suggested. A methodology of ways to evaluate the efficiency of state resources-saving policy is developed, as well as determining the influence it has on the state of economic environment.

Key words: resources-saving, state policy, evaluation, methods, tools, efficiency, development mechanism.